

lépkednie szűrös tarlón kellett, s a szeméből kibuggyanó könnyet is mosoly-lyá tudta erőltetni, az hogyha megéri. S míg félszemmél ama pálca lassú vissza-útját követtem, úgy tűnt, újólag megerősödöm abbéli hiúságomban, hogy ha valamicske erőnk, erényünk van nekünk, az szomorúságunk állhatatos dugdosásában rejlik. Amennyire utáljuk hajdani s új, tárogatószónál sirdogálóinkat, olyannyira cserepes már ajkunk fogaink harapdálásától. A szomorúságnak amolyan szelídítetlen háziállat-szerepet szánunk, se ólba, se csűrbe, hátra a kertbe vakondoknak a föld alá! Szomorúság, vakondok-szomorúság, legfőnnebb ha csöndes már a világ, s isten szeme is csak alig lát, lámpaoltás után, ha élünk-hálunk véled.

— Hallják-é, szerkesztő urak, ebből a vakondokból valami hasznót kéne húzni — tér vissza útjáról a bakancs mellé a bot, s én, föltekintvén az idő által oly szépen megművelt öregember-arcra, szindbádi merengéséből föleszméltem. A nagygalambfalvi kert végében Kányádi Miklós bácsi utánapillantott iménti szavainak, Sütő Andrásra nézett, Lászlóffy Aladár-ra nézett, rám, s végül Sándor fiára ellenőrzésképpen: nem bizott-e valami lehetetlent e díszes literátor-társaságra? Bizonytalanokodásunkat méregetve fölemlítette még, hogy ő tud róla: valaha a finom úriasszonyok szép fényes kabátokat csináltattak e csúf állat bőréből, ki kellene hát vakartatni kertjeinkből, mert maholnap a kasza is csak földet fog fű helyett, s huncutkás nyomatékkal szóba hozta a magunkfajta ember evilági hatalmát... Az ingó-lengő sétatbot óhaja túl természetesnek tűnt ahhoz, hogy rögtön tréfára merjük fogni, tépdestük hát nagy kínosan a kukorica levelét, megegyezvén, hogy ebben az ügyben semmi okosat mi kisütni nem tudunk. Ugyhogy, kedves Miklós bácsi, kapok észbe most utólag, mikor már kitértem évődő tekintete elől, bizony, csak ilyen szegényecske a mi evilági tehetségünk. Lógó orrunkon láthatja, hogy parlamentáris ügyet azért mégsem kerekíthetünk óhajából, ezt higgye el. Újraköltetni a világot, ha nem tetszik; a vakondokat elkeresztelni például szomorúságnak, s föld alatt tartani jó sokáig, ha lehetséges, még hosszú századokig — ennyi volna maradék hatalmunk.

Farkas Árpád

A fantázia tüneményei

Avagy Kotsis Nagy Margit „kétarcúsága“

Amikor a magyar—történelem szak elvégzése után elfoglalta nyugodt helyét a katedra mögött, sejtelve sem volt arról, hogy mindent felcserél majd egy fáradtságos, férfienérgiát is próbára tevő, öröknyugtalanító „játékkal“. Kotsis Nagy Margit pályája, életének váratlan alakulása legalább annyira elűt minden megszokottól, mint ahogy agyag- és üvegmunkái is inkább kérdő- meg felkiáltójelekként állíthatók ki a kisplasztika, illetve az üvegszakma hagyományos útjának végére. A kolozsvári műteremszoba bejáratával szemben elhelyezett üvegalakzatok első pillanatban különös formájukkal, szinte sejtelmes hangulatukkal hatnak a belépőre. Egészen más ez a titokzatosság, mint a néhány ezer esztendővel korábbi üvegtárgyaké, amelyeket mágikus erejű

ékszerként mutogattak vagy rejtegettek az egyiptomiak. Itt nem az önmagában való csillogás a megkapó (nyoma sincs metszésnek, csiszolásnak), hanem a különböző formák egymásra találása és elhelyezése a térben. Az üveget nem mint csillogó földi kincset hordozza meg szemünk előtt (hiszen magából a föld anyagából is a legközönségesebbet, az agyagot választotta más munkáihoz); inkább mintha az ég borúját-derűjét, szivárványos hangulatát próbálná meg eljátszani nekünk nagy felületeken és térfogatokban. Az üveg, bevallása szerint, kemény fegyelemre szoktat; különösen a kis szériagyártást is feltételező tervezésre vonatkozik ez. Ő lemondott az egyedi darabok előállításáról (bár ezzel kezdte), amely mai divatjában a festékkel, vasreszeléssel színezett, mocskolt üveg tetszés szerinti fuvatásával nagyobb szerepet nyújt a véletlennek, mint a művészi tudatosságnak. A testek szimmetriáját választva látszólag lemondott az alkotásról; pedig valójában csak más, új lehetőségekkel kísérlete meg eltolni a formát — épp az aszimmetria irányába. A legkülönbözőbb színhatásokat, a fény—árnyék játékot az áttetsző tiszta üveggel sikerült állandósítani — s nemcsak egy szivárvány-röptű időre. A különféle testek összerakása sötétebb tónusokat eredményezett (így teremtődött meg a színváltoztatás lehetősége), és egyúttal új térformák kialakulásához vezetett. És még valamihez, ami csak az üveg esetében lehetséges! Az áttetsző testek belseje is kitölthető; ez újabb kombinációk forrásául szolgál.

A nagy, összerakható testek (különben hatalmas sakkfigurák vagy orvosságos üvegek benyomását keltik, aszerint, hogy a fantázia vagy a funkció uralja a néző pillanatát), szóval, e testek tervezésekor szabad a képzelet — csupán a kivitelezés meghatározott. Kotsis Nagy Margit viszont a közönséget is igyekszik bevonni a már tárgyalt belső szimmetriát megteremtő alkotásba-játékba. Ki-ki kedve, ízlése, képzelete szerint válogathatja és rakhatja össze a különböző testeket. A térformák belsejének változatos megkomponálása is gazdagítja a színskálát. Park fái közt, kertben szökökút vagy mesterséges tó mellett, épületek előcsarnokában mutatnának igazán ezek az üvegtestek.

Eredetükről annyit árul el még, hogy a feketeerdői üvegyárban fújták őket; előbb grafikában készültek el. Nem minden figurát sikerült üvegből kivitelezetni, több darabban fújták meg az eredetileg megrajzolt formát, így lettek ezek az üvegtestek összerakhatók.

Az üvegtervezéssel párhuzamosan műveli a kerámiát. Kisplasztikái látán még inkább Csokonai szavaival kísért a gondolat: földiekkel játszó tünevény a művész fantáziája!... A játék kezdetben a földdel, az agyaggal indult úgy általában; akkor még távol voltak maguk a földiek — a Virágáruslány, az Öregasszony és társaik.

— Textúra-változatokat készítettem különböző színekkel — meséli. — Asztallap lett belőle. Majd a síkfelületből teljesen kitörve, domborművekkel kísérleteztem. Festészet, grafika, szobrászat tömörítésére törekedtem. Ha elhúrom az ágyat, a parkett tele van elrontott kerámiákkal...

A kerámia-munkák mind figurálisak. Az üvegtestekbe belejátszott aszimmetria, úgy látszik, nem hozta meg a teljes feloldozást a nyugtalanság alól; az érzelmeket, s gondolatokat nem lehetett a fénylő, sima felületek fegyelméhez idomítani. A művész szubjektivitása a kisplasztikában dominál. Itt szinte aprólékos a megmunkálás. Kotsis Nagy Margit szobrocskáik első látásra finomságukkal, eleganciájukkal, kimért tartásukkal keleties — japán, egyiptomi — hangulatot idéznek, ám részleteiket, a kifejezés komplexitását

Kotsis Nagy Margit:
Elsüllyedt világ

tekintve — „gondolatiságukban“ — huszadik századi életérzések, asszociációk hordozói. A reliefeken több a könnyedség, a játékosság; ezek közül emeljük ki a Tánctól (amelynek alapötlete egy „kifordítom, befordítom, mégis szoknya a szoknya“-szerű játék); a Plátói szerelmet (ennek változataiban az teremt szokatlan feszültséget, hogy a groteszk ott bujkál a felső sarokban). A Barátnők, A menyasszony, az Akvárium már arról árulkodnak, hogy a művész látásmódjában tartósult a sajátos irónia.

A szobrok mindenike erkölcsi gondolatot hordoz — múltba-merevedés vagy leszámolás a múlttal! —, ilyen vagy olyan töltettel. A Virágáruslány arcnélkülisége (különbön több ízben él ezzel a motívummal) jellegtelenséget sugall, elvesztést, elpazarlódást az időben. A virág gyümölcstelenül hal el című szobor-kettős a hiábavaló élet szándékolt torzója (két fejüreg), s részleteiben mintegy fintort mutat a csecsebecsék, a képzelt örömek kultuszának. A kivárási csendjének nőalakja is némiképp fojtott groteszk (ellentéte a Ben-czédi-féle kisszobrok vaskos humorának); a lehajtott fej, a leszorított kéz öncsonkító életteleniséget fejez ki, csak a szoknyán függő, keretbe tett férfikép oldja föl a szándékolt feszültséget. Ezért hat ránk az egész inkább komikusan.

Minden női alakot díszít egy alma, egy lepke vagy egy virág, valamilyen kincs, aminek tulajdonképpen (már) nincs is köze az élethez, csak mint képzeltetés, meddő vágy vagy nosztalgia kísért, kísérteties, olykor egyenesen hátborzongató hangulattal. Ezekből az agyagfigurákból a drámaiság is kiégett valahol.

Ahelyett, hogy jóslásokkal próbálnám ködösíteni e kétarcú művészi pályá további szakaszait, lejegyzek inkább egy vallomást az indulásról, amely egyúttal magyarázatot ad arra is, miért tekinthető Kotsis Nagy Margit művésszé válása váratlanul és rendkívülinek.

— Váradon tanítottam történelmet, a művészet távoli bolygóként vilant meg olykor előttem, csak érdekelt. Egyik alkalommal egy rajzórát kellett helyettesítenem. A gyerekek széket rajzoltak, ez volt a feladat; kérték, hogy segítsék nekik. Bevallom: a tanárnő félt nekifogni. Sohasem próbálkoztam ilyesmivel... És sikerült! Utána már élveztem a vonalakat, tubusfestékeket vásároltam, jöttek az első csendéletek. Így kerültem a népi művészeti iskolába. Később a kerámia vonzott, meg akartam ismerkedni a formálható anyaggal. És akkor, 1967-ben indult először üveg-szak a kolozsvári főiskolán.

Mondhatjuk, hogy mindez a véletlennek köszönhető — egy helyettesítés, egy szék, amelyiknek meg kellett állania a négy lábán... Igen, csak hogy ez is olyan „véletlen“, akár az üvegtetek összerakása közben az új térformák felfedezése. Tulajdonképpen ott szunnyadnak észrevétlenül a természetben.

Lászlóffy Csaba

Kotsis Nagy Margit:
Szerelmes ének